

Den økonomiske Lovgivning i det tyske Rige 1871—1881.

Af

Aleksis Petersen-Studnitz.

III.

Vareforfalskningsloven 14. Maj 1879. Aagerloven 24. Maj 1880.
Socialistloven 21. Okt. 1878. Det nationaløkonomiske Raad.

Klagerne over Vareforfalskninger *) ere fra Aar til Aar blevne stedse almindeligere og stedse alvorligere. Man besværer sig ikke blot over, at Nærings- og Nydelsesmidler forfalskes paa en saadan Maade, at deres Nærings- og Salgsværdi formindskes; men man besværer sig navnlig over, at Forfalskningerne ofte ere af en saadan Art, at de ligefrem medføre Fare for Sundheden. Denne sidste Klage gjælder ikke blot Levnetsmidler, men til lige en Række Brugsgjenstande, der paa Grund af deres særligt hyppige Anvendelse og paa Grund af den nære Berøring, hvori de komme med den menneskelige Organisme, i denne Retning kunne stilles sammen med Nærings- og Nydelsesmidlerne.

*) Vi benytte her: Reichsgesetz betr. d. Verkehr mit Nahrungsmitteln, Genussmitteln u. Gebrauchsgegenständen. Vom 14. Maj 1879. Mit Einleit., Erläuter. u. Register von Dr. med. A. Zinn. Nördlingen, Beck. 1879.

Den økonomiske Lovgivning i det tyske Rige 1871—1881.

Af

Aleksis Petersen-Studnitz.

III.

Vareforfalskningsloven 14. Maj 1879. Aagerloven 24. Maj 1880.
Socialistloven 21. Okt. 1878. Det nationaløkonomiske Raad.

Klagerne over Vareforfalskninger *) ere fra Aar til Aar blevne stedse almindeligere og stedse alvorligere. Man besværer sig ikke blot over, at Nærings- og Nydelsesmidler forfalskes paa en saadan Maade, at deres Nærings- og Salgsværdi formindskes; men man besværer sig navnlig over, at Forfalskningerne ofte ere af en saadan Art, at de ligefrem medføre Fare for Sundheden. Denne sidste Klage gjælder ikke blot Levnetsmidler, men til lige en Række Brugsgjenstande, der paa Grund af deres særligt hyppige Anvendelse og paa Grund af den nære Berøring, hvori de komme med den menneskelige Organisme, i denne Retning kunne stilles sammen med Nærings- og Nydelsesmidlerne.

*) Vi benytte her: Reichsgesetz betr. d. Verkehr mit Nahrungsmitteln, Genussmitteln u. Gebrauchsgegenständen. Vom 14. Maj 1879. Mit Einleit., Erläuter. u. Register von Dr. med. A. Zinn. Nördlingen, Beck. 1879.

Hvorledes det i Tyskland faktisk forholdt sig med Forfalskningsspørgsmaalet, blev undersøgt af en Kommission bestaaende af Medlemmer af det tyske kejserlige «Gesundheitsamt» samt forskjellige andre Sagkyndige. Kommissionen konstaterede de Maader, hvorpaa de almindeligste Nærings- og Nydelsesmidler (Kjød, Mælk, Smør, Mel, Konditorvarer, Sukker, Chokolade, Kaffe, The, Øl, Vin, Mineralvande) saavel som nogle Brugsgjenstande (Petroleum, Beklædningsstoffer, Papir, Tapeter, Farver, Legetøj, Glasur paa Lervarer, Husgeraadsgjenstande af Metal og Emalje) forfalskedes. Den udtalte sig endvidere om, hvorledes disse Forfalskninger kunde være skadelige for Sundheden, samt om hvorledes Forfalskningerne lod sig konstatere ved tekniske Undersøgelser. Resultatet af Kommissionens Undersøgelser var: den klarere Erkjendelse af Nødvendigheden af Lovgivningsforholdsregler imod Forfalskninger af Levnetsmidler og Brugsgjenstande.

I 1878 forelagdes der da den tyske Rigsdag et Lovforslag, der gik ud fra: at Straffelovens Bestemmelser mod Forfalskninger vare utilstrækkelige, og at — selv om disse Bestemmelser maatte blive yderligere skærpede og supplerede — vilde Straffeloven alene dog ikke være i Stand til at fjerne de tilstedeværende Misligheder, men at der maatte gives Politiet Midler til at føre Kontrol med Handelen med Levnetsmidler og Brugsgjenstande, da det fremfor Alt kom an paa forebyggende Forholdsregler. Dette Lovforslags Behandling blev imidlertid ikke ført til Ende i 1878, og det følgende Aar fremkom Regeringen da med et nyt. I Motiverne til dette anerkjendtes det, at Lovgivningen i den foreliggende Sag ikke kunde stille sig paa et udeluk-

kende sanitært Standpunkt, men at den ogsaa maatte tage andre Hensyn og navnlig da et stærkt Hensyn til de nationaløkonomiske Interesser, saa at Indskrænkningerne i Produktionens og Omsætningens Frihed begrænsedes til det, som Almenvellet syntes at paa- byde. Regeringsforslaget og Rigsdagen stemmede imidlertid overens deri: at det maatte gjøres Sundheds- politiet muligt at udøve en forebyggende Kontrol; at der maatte indrømmes Regeringen Ret til at ordne visse Sager administrativt; og at de bestaaende straffe- retlige Bestemmelser maatte suppleres. Loven, der der- efter vedtoges med betydeligt Flertal, udkom nu under 14. Maj 1879, og hedder: «Gesetz betreffend den Ver- kehr mit Nahrungsmitteln, Genussmitteln und Gebrauchs- gegenständen».

Loven bestemmer:

«Handel med Nærings- og Nydelsesmidler, saavel som med Legetøj, Tapeter, Farver, Spise-, Drikke- og Kogeapparater og med Petroleum er undergivet Tilsyn paa den Maade, som Loven bestemmer». (§ 1).

«Politiets Embedsmænd have Adgang til de Lokaliteter, hvor Gjenstande af den i § 1 betegnede Art falbydes, i den sædvanlige Forretningstid eller medens Lokaliteterne ere aabnede for Handel. Af de i § 1 betegnede Gjenstande, der befinde sig i de angivne Lokaliteter, eller som falbydes paa offentlige Steder, paa Torve, Pladser, Gader eller ved Bissekramhandel, have Politiets Embedsmænd Ret til efter deres Valg at tage Prøver til Undersøgelse, mod at de udstede Bevis for Modtagelsen heraf. Paa Forlangende overlades der Besidderen en Del af Prøven under officielt Lukke eller

Segl. For den modtagne Prøve ydes Erstatning, saa stor som sædvanlig Handelspris.» (§ 2).

Hos Personer, der paa Grundlag af denne Lov ere idømte Frihedsstraf, har Politiet paa den i § 2 nævnte Tid, Ret til — i et Tidsrum af 3 Aar — at anstille «Revisioner» (§ 3). Medens altsaa Politiet i Følge den foregaaende Paragraf kun har Ret til «at tage Prøver», giver § 3 Politiet Ret til at anstille Eftersyn, «Revisioner». Og, ligeledes i Følge § 3, disse Eftersyn tør anstilles ikke blot i Forhandlingslokaliteterne, men ogsaa i de Lokaliteter, der benyttes til Opbevaring og Fremstilling af de til Salg bestemte Varer.

«For Riget kan der ved kejserlig Forordning med Forbundsraadets Samstemning til Beskyttelse af Sundheden gives Forskrifter, der forbyde: 1. bestemte Maader at fremstille, opbevare og indpakke Nærings- og Nydelsesmidler paa; 2. Salg af Nærings- og Nydelsesmidler af en bestemt Beskaffenhed eller under en Betegnelse, der ikke stemmer med den virkelige Beskaffenhed; 3. Salg af Dyr, der lide af bestemte Sygdomme, naar Dyrene sælges til Slagtning, saavel som Salg af Kjød af Dyr, der vare behæftede med bestemte Sygdomme; 4. Anvendelsen af bestemte Stoffer og Farver til Forfærdigelse af Beklædningsgjenstande, Legetøj, Tapeter, Spise-, Drikke- og Kogeapparater, samt Forhandling af Gjenstande, der ere producerede i Strid med dette Forbud; 5. Forhandling af Petroleum af en bestemt Beskaffenhed.» (§ 5).

«For Riget kan ved kejserl. Forordning med Forbundsraadets Samstemning den forretningsmæssige Produktion, Salg og Falbydelse af Gjenstande, der ere be-

stemte til Forfalskning af Nærings- eller Nydelsesmidler, forbydes eller begrænses.» (§ 6).

«De paa Grundlag af §§ 5 og 6 udstedte kejserl. Forordninger forelægges Rigsdagen strax, hvis den er samlet, ellers naar den næste Gang træder sammen. De sættes ud af Kraft, hvis Rigsdagen forlanger det.» (§ 7).

§§ 8—16 indeholde en Række af Straffebestemmelser. Det bestemmes saaledes (i § 10), at den, der «zum Zwecke der Täuschung im Handel und Verkehr» forfalsker Nærings- eller Nydelsesmidler, straffes med indtil et halvt Aars Fængsel samt med Bøder paa indtil 1500 M. eller med en af disse Straffe. Samme Straf rammer den, der med Vidende, og uden at sige Noget derom, sælger fordærvede eller forfalskede Nærings- eller Nydelsesmidler, eller falbyder dem under en Betegnelse, der er skikket til at skuffe. Straffen modereres (til 150 M.), naar Handlingen begaas «aus Fahrlässigkeit.» Med Fængsel straffes (ifølge § 12): 1. hvem, der med Forsæt producerer Gjenstande, der ere bestemte til at tjene Andre som Nærings- eller Nydelsesmidler, paa en saadan Maade, at Nydelsen af dem er skikket til at skade Sundheden, ligesaa den, der med Vidende bringer Gjenstande, hvis Nydelse er skikket til at skade Sundheden, i Handelen som Nærings- eller Nydelsesmidler; 2. hvem, der med Forsæt producerer (eller bringer i Handelen) Beklædningsgjenstande, Legetøj, Tapeter, Spise-, Drikke- eller Kogeapparater eller Petroleum, paa en saadan Maade, at Brugen af disse Gjenstande er skikket til at skade Sundheden. Forsøget er strafbart. Er Følgen et Menneskes Død eller alvorlige Legemsbeskadigelse, idømmes Tugthusstraf paa

indtil 5 Aar. Var Brugen af Gjenstanden skikket til at ødelægge Sundheden, og var denne Egenskab Gjærningsmanden bekjendt, voxer Straffen (ifølge § 13) indtil 10 Aars Tugthusstraf, og — naar Handlingen medfører et Menneskes Død — bliver Straffen ikke under 10 Aars Tugthus, men kan stige til livsvarigt Tugthus. Derforuden kan det bestemmes, at Vedkommende stilles under Polititilsyn. Mildere Straf (§ 14), naar der kun foreligger «Fahrlässigkeit». Om Konfiskation af de forfalskede Gjenstande, Bestemmelser i § 15.

Skal Loven vise sig praktisk virksom, maa der indrettes tekniske Undersøgelstationsstationer; og i Almindelighed vil det være de større Bykommuner, der maa føle sig opfordrede til at indrette saadanne Anstalter. Disse ville imidlertid være forbundne med ikke ubetydelige Omkostninger. For nu at lette Indretningen af disse Undersøgelstationsstationer bestemmer Loven i sin Slutningsparagraf, § 17, at hvor der bestaar en offentlig Anstalt til teknisk Undersøgelse af Nærings- og Nydelsesmidler, skulle de Bøder, der ifølge Loven ville være at erlægge, forsaavidt de tilkomme Staten, tilfalde den Kasse, der afholder Omkostningerne ved Undersøgelstationsanstalten.

Loven om Handel med Næringsmidler etc. vedtoges i den Erkjendelse, at Vareforfalskninger i Nutiden have naaet et hidtil ukjendt Omfang og iklædt sig de farligste Former, at Lovgivningens hidtidige Bestemmelser herimod havde vist sig ganske utilstrækkelige, og at ny Forholdsregler herimod maatte forsøges, selv om

disse Forholdsregler undertiden maatte fremtræde som Indgreb i den økonomiske Frihed. Samtidigt opstod der med Hensyn til et andet Onde — Aagerondet — en ganske lignende Erkjendelse. Det formentes, at dette Onde har bredt sig ud i vide Kredse paa en højst foruroligende Maade, at Lovgivningens Bestemmelser imod det vare utilstrækkelige, og at ny Lovgivningsbestemmelser maatte indføres. Fra det tyske Centrumsparti fremkom der (gjennem Reichensperger) Forslag om at omstøde den Rentefrihed, der i Tyskland var bleven indført ved Forbundsloven af 14. November 1867, og at vende tilbage til Fortidens Renteindskrænkninger. Men af Rigsdagens Flertal erkjendtes det, at denne Vej ingenlunde vilde føre til Maalet. Mere Sympathi fandt det fra konservativ Side (gjennem von Kleist-Retzow) fremkomne Forslag om forskellige Tillægsbestemmelser til Straffeloven. Rigsdagen nedsatte et Udvalg til Undersøgelse af Sagen, og det af dette Udvalg udarbejdede Forslag fandt i Hovedsagen Forbundsraadets Billigelse. Der forelagdes da Rigsdagen et Lovforslag, som gik ud fra den Grundsætning, at det paa Grund af Kreditforholdenes brogede Forskjelligartethed vilde være ganske forkasteligt, om man gjennem lovbestemte Rentegrænser søgte at regulere Forhold, der netop paa Grund af deres uendelige Forskjelligartethed ikke lade sig tvinge ind bag indsnævrende, fastslaaede Grænser. Tanken om Gjenindførelsen af en Maximumsrentefod blev altsaa som skadelig og uigjennemførlig opgiven. Ejheller kunde man gaa ind paa den ligeledes foreslaaede Indskrænkning af «die Wechselfähigkeit». Det erkjendtes, at Aagerondet kun lod sig ramme gjennem Straffeloven, — naar man ikke i sin Iver for at ramme dette Onde vilde

kænke vigtige økonomiske Interesser. Det erkjendtes, at Straffelovens Bestemmelser om Bedrageri, Pengeafpresning osv. ikke forslog, og den Aagerlov, der endelig med stort Flertal vedtoges, og som bærer Datoen 24. Maj 1880, gaar derfor ud paa at indføre i Straffeloven nogle ny Paragrafer efter de Paragrafer, der omhandle ulovlige Kreditforeninger med Mindreaarige, idet Aager betragtes som bestaaende deri, at Andres økonomiske betrængte Stilling, Letsindighed eller Uerfarenhed benyttes til at afpresse dem Formuefordele, der — alt efter «Tilfældets Omstændigheder» — maa siges at staa i et «paafaldende Misforhold» til, hvad Kreditor har ydet dem *).

Allerede i 1875 blev der gjort Forsøg paa i den tyske Straffelov at indføre Bestemmelser, sigtende til at sætte en Stopper for den socialdemokratiske Agitation. Først tre Aar senere, da Bevægelsen var voxet op til en tidligere ukjendt Højde, modnedes dog hos de tyske Lovgivere Beslutningen om gennem en Undtagelseslovgivning at standse denne Bevægelse. Det var Hödels Attentat i Foraaret 1878, der foranledigede den tyske Regering til at fremkomme med et Lovforslag om Forholdsregler imod Socialdemokratiet. Forslaget blev imidlertid ikke den Gang vedtaget, fordi Rigsdagens

*) Den tyske Aagerlov af 24. Maj 1880 have vi *in extenso* meddelt i Nationaløk. Tidsskr. XVI, S. 285 fl., og Aagerspørgsmaalet overhovedet have vi sammesteds S. 201 fg. behandlet i en længere Artikel.

Flertal endnu da nærrede Betæneligheder ved at indføre en Undtagelseslovgivning, og fordi det fandt Begrebet «socialdemokratiske Bestræbelser» vel elastisk. Men saa kom i Juni Nobelings Attentat, og den Ophidselse, dette fremkaldte i Befolkningen, syntes Regeringen at love en Opløsning af Rigsdagens gode Chancer. Og i Virkeligheden tilføjede Opløsningen de liberale Partier slemme Knæk. Den ny Rigsdag viste sig imødekomende lige overfor det ny Socialistlovforslag, Regeringen nu indbragte, og en konservativ-nationalliberal Majoritet kom i Stand. Denne Majoritet førte i en ganske vist noget modificeret Skikkelse Regeringsforslaget igjennem, der den 21. Oktober 1878 publiceredes som «Loven imod Socialdemokratiets almenfarlige Bestræbelser», og som gaar ud paa ved Undertrykkelse af Foreninger og Forsamlinger, Blade og Bøger, ved Udvisning af farlige Personer, ved Erklæring af «den lille Belejringsstilstand» etc. etc. at knække «socialdemokratiske, socialistiske eller kommunistiske Bestræbelser, der tilsigte en Omstyrtning af den bestaaende Stats- eller Samfundsorden». Loven blev strax bragt til Udførelse «paa den skarpeste Maade». Socialdemokratiets ydre Organisation blev hurtig sprængt, dets Presse, Foreninger og Forsamlinger undertrykte, og den «lille Belejringsstilstand»s skarpe Vaaben blev først i Berlin, derefter i Hamborg og Leipzig bragt til Anvendelse. Loven er bleven udført «indtil det Tillaadeliges Grænse». Men det er, som det ligger i Sagens Natur, kun i rent ydre Forstand, at dens Maal er blevet naaet. I rent ydre Forstand er den Agitation, der trueede Samfundsfreden, bleven undertrykt; men den

positive Virksomhed, hvorom der taltes saa meget, da Socialistloven forberedtes, og som skulde gaa ud paa at raade Bod paa de sociale Misligheder, hvoraf den socialdemokratiske Bevægelse søger sin egenlige Næring, «har ganske vist hidtil ikke holdt lige Skridt med den blot undertrykkende Virksomhed» *) — et evfemistisk Udtryk, thi i Virkeligheden er Forholdet jo det, at den positive Virksomhed hidtil har været lig Nul, eller i alt Fald indskrænker sig til et eneste, og det et mislykket Forsøg. Men, det forstaar sig, den negative Virksomhed er jo ogsaa adskillig lettere end den positive. Og den Rigsdag, der havde vedtaget Socialistloven; gik videre og samtykkede i Tillægs-Socialistloven af 31. Maj 1880, hvorved Socialistloven, der skulde have ophørt at gjælde med den 31. Marts 1881, forlængedes indtil den 30. September 1884 **).

Af ikke-gjennemførte Forslag nævne vi her: Forslaget om Oprettelsen af et nationaløkonomisk Raad, — en raadgivende Institution, af hvilken Regeringen ventede sig en væsenlig Støtte for sine socialøkonomiske Reformprojekter. I Preussen var der ved en Forordning af 17. November 1880 indført en saadan,

*) Die Gesetzgeb. d. letzten Jahre im Reiche und in Preussen. 1881.

***) Jfr. forøvrigt om Socialistloven Nationaløk. Tidsskr. XII, S. 25 fg. og S. 225 fg.

af 75 Medlemmer bestaaende Institution *), og den vilde Regeringen nu have udvidet til at omfatte hele Riget, saaledes at der til de 75 preussiske Medlemmer føjedes 50 Medlemmer fra de andre Stater, og saaledes, at Valget af disse Medlemmer overlodes til Regeringen. I den Anledning forlangte Regeringen i Maj 1881 en Bevilling paa 84,000 M. til Diæter for Raadets Medlemmer. Men Rigsdagen fandt ikke Behag i Planen. Fra liberal Side**) kritiseredes den skarpt som en Efterligning af daarlige franske Experimenter. Man troede, at Regeringens Tanke var at skaffe sig et villigt Redskab, der i økonomiske Spørgsmaal kunde stilles op ligeoverfor den noget vanskeligere Rigsdag, og som passende kunde bruges til at give Regeringens økonomiske Forslag et Skin — men et ganske tomt Skin — af at hvile paa Sagkundskabens sikre Grund. Man savnede, hed det i Rigsdagen, al Garanti for, at Raadet vilde afgive virkeligt sagkyndige, upartiske og fordomsfri Betænkninger over de det forelagte Sager; thi hvor mange dygtige Mænd Raadet end maatte tælle i sin Midte, vilde dog i de specielle Sager i det heldigste Tilfælde kun ganske enkelte af dem være kompetente, og Raadets Stemme vilde derfor langt fra have den Værdi som Udtalelser fra Specialenquêtes af virkelige Fagmænd. Hos Handelskamre, landøkonomiske og industrielle Organer vilde Regeringen desuden let kunne faa den sagkyndige økonomiske Assistance, som den maatte trænge

*) Om dettes Sammensætning og Opgaver se Nationaløk. Tidsskrift XVII, S. 95 fg.

**) Die Gesetzgebung etc. 1881.

til ved Udarbejdelsen af sine økonomiske Forslag. Og disse Grunde bevægede et stort Flertal i Rigsdagen — bestaaende af Medlemmer af Centrum og de liberale Partier — til at forkaste Regeringens Plan om Indførelsen af et for det hele tyske Rige gjældende nationaløkonomisk Raad, «Volkswirtschaftsrath» som det kaldes.
